

In de imposante Grossmünster beklom Huldrych Zwingli de kansel op 1 januari 1519. Een half millennium later kom je hem overal in de stad nog tegen: op straat, in de kerk, op de universiteit en zelfs in de bioscoop.

■ René Heij

Zürich zet Zwingli centraal

Zonniger kan het niet worden op deze stralende, voorjaarsachtige maandagmiddag in Zürich. De kerktorens van de Grossmünster wijzen naar een strakblauwe hemel. Klokgelui galmt door de straten. De klok van de Fraumünster, die aan de overkant van de rivier de Limmat staat, doet ook mee. Om nog maar te zwijgen van de Sint-Petruskerk, de Lieve-Vrouwekerk en de Wasserkirche.

In de stad klinken ook andere geluiden. Per auto, fiets, trolleybus en tram banen duizenden mensen zich een weg door het verkeer. Op zijn Zwitsers; geordend en zonder veel toeters en bellen. De Limmatstad heeft iets weg van een kleine metropool. Dagelijks reizen tienduizenden passagiers met de trein van en naar het hoofdstation, dat maar liefst 44 verschillende perrons heeft. Het water van de Limmat en het Meer van Zürich wordt vooral gebruikt voor de pleziervaart. Rondvaartboten zijn gevuld met toeristen. Een enkeling waagt zich in een kajak of waterfiets.

Zürich is al eeuwenlang belangrijk voor de Zwitserse economie en samenleving. Maar ook de Zwitserse Reformatie heeft hier haar oorsprong. De majestueuze Grossmünster was de plek waar Zwingli op nieuwjaarsdag 1519, zijn verjaardag, met een gereformeerde prediking begon. Nadat Zwingli op het slagveld van Kappel am Albis om het leven kwam, nam Heinrich Bullinger in de vier decennia die volgden zijn taak als "antistes" (voorganger) van de Grossmünster over.

Anno 2019 heeft de Grossmünster drie voorgangers. Een van hen is ds. Christoph Sigrist, die sinds 2017 het Reformatiejubiläum in Zürich promoot. In het Duits wordt hij "Botschafter des Reformationsjubiläums" genoemd. Een boodschapper dus. Voor het bezoek uit Nederland is ds. Sigrist speciaal vanuit Bern, waar hij docent diaconale wetenschappen is aan de universiteit, teruggereisd naar Zürich. Met zijn werk op de universiteit treedt hij in de voetsporen van zijn Nederlandse grootvader, wijlen

oudtestamenticus prof. dr. Cornelis van Leeuwen uit Ermelo.

De predikant neemt plaats in de sacristie van de kerk. Hij kent de krochten van het gebouw als geen ander. Daar waar de gewone bezoekers niet mogen komen, ontvangt hij personen van allerlei rang en stand. Journalisten, politici, wetenschappers en zelfs de dalai lama hebben plaatsgenomen in de ruimte waar Zwingli zijn gereformeerde prediking ooit begon.

In de ruimte waar ds. Sigrist graag inhoudelijke gesprekken voert, klinkt de boodschap van Zwingli nog door: „Doe om Gods wil iets dappers.” Met die woorden wilde de reformator de Züricher raad ertoe bewegen militaire actie te ondernemen tegen de rooms-katholieke kantons.

Museum

Je komt Zwingli overal tegen in het oude stadscentrum van Zürich. Het plein bij de kerk heet bijvoorbeeld Zwingliplatz. Toch is er geen museum over de Zwitserse reformator. Zijn naam is bekend, maar de meeste stadsbewoners weten vaak niet wie Zwingli nu precies was.

Om de reformator onder de aandacht te brengen bij de 'gewone' Zwitser, schreef ds. Sigrist een boekje over Zwingli. Daarbij maakte hij gebruik van veel beeldmateriaal. Terwijl hij door het boekje bladert, valt op dat het silhouet van Zwingli's standbeeld telkens terugkeert. „Het beeld is nogal lastig te vinden”, erkent ds. Sigrist. „Achter een paar bomen naast de Wasserkirche, pal aan de Limmat.” Waarom het daar is neergezet, weet de predikant niet. „Misschien dacht men in de negentiende eeuw dat Zwingli daar vanaf het Meer van Zürich aan land is gekomen.”

Ds. Sigrist denkt niet dat Zwingli zelf überhaupt afgebeeld had willen worden. Toch valt het met de persoonsverering in Zwitserland volgens de predikant wel mee. „Zwitsers zijn niet zo van de helden. De gekte met sokken, bier en speelgoedpoppetjes, zoals in Duitsland tijdens het Lutherjaar, is aan de Zwitsers niet zo besteed.” Over dat laatste blijken ze in Wildhaus, waar Zwingli werd geboren, overigens anders te denken: in tegenstelling tot wat ds. Sigrist vermoedt, is er wel degelijk Zwingli-bier op de markt gebracht.

Ds. Christoph Sigrist is een van de predikanten van de Grossmünster. Als "Botschafter" van het Reformatiejubiläum ontvangt hij gasten in de sacristie van het kerkgebouw in Zürich. Naast hem op de muur afgebeeld een uitspraak van Zwingli: „Doe om Gods wil iets dappers.” beeld RD

Het standbeeld van Zwingli staat achter een paar bomen naast de Wasserkirche

Een voettocht van de Grossmünster naar de Wasserkirche duurt amper een minuut. Met de aanwijzingen van ds. Sigrist is het Zwinglibeeld snel gevonden. Het heeft zichtbaar te lijden van de meeuwen en andere vogels die er regelmatig bovenop plaatsnemen. „Züricher reformator. Humanist, Bijbelvertaler, hoofd van de Züricher kerk”, staat er onder meer op het plakkaat bij het in 1885 geplaatste beeld.

De prediking van Zwingli maakte blijvende indruk in Zürich. Maar degene die het langst aan het hoofd van de Züricher kerk heeft gestaan, is Heinrich Bullinger. Zijn er ook sporen van hem in Zürich te vinden?

Schaduwfiguur

Ja, maar daarvoor moet je dan wel weer terug naar de Grossmünster. Ondanks dat de man vaak als schaduwfiguur wordt geportretteerd, is buiten de kerk een standbeeld van Bullinger te vinden. „Heinrich Bullinger, overste predikant in de Grossmünster. Na Zwingli's dood de wijze leider van de Züricher kerk. Raadsman van alle gereformeerde kerken. Grondlegger van de Tweede Helvetische Confessie. Vaderlijke beschermer en trooster van de bedrukte geloofsgenoten.” Nee, deze tekst is niet bedoeld als heldenverering. Maar het gebruik van grote woorden voor de reformatoren lijken de Zwitsers toch ook weer niet helemaal te schuwen.

De plaats waar Bullinger gewoond heeft –net als zijn opvolgers tot 1833– blijkt eenvoudig terug te vinden. De oplettende kijker ziet nóg een plakkaat. Als de predikant ervoor staat, staat zijn vrouw erach-

De torens van de majestueuze Grossmünster in Zürich. In dit kerkgebouw begon Huldrych Zwingli op nieuwjaarsdag 1519 met zijn gereformeerde prediking.
beeld RD

ter, moet het gezelschap van de Fraumünster in 2017 hebben gedacht. Daarom prijkt op de muur van het gebouw een bordje met de naam van Anna Bullinger-Adlischwyler. Met deze voormalige non uit Oetenbach trad Bullinger in het huwelijk. Ook hier klinken waarderende woorden: „Met haar gastvrijheid en haar geleefde geloof werd de moeder van elf kinderen voor de volgende generaties tot het ideaalbeeld van de gereformeerde predikantsvrouw.”

Onderzoek

De avond valt. De laatste zonnestrallen vallen door het raam naar binnen aan de Kirchgasse 9, het gebouw naast de Grossmünster, waar het Institut für Schweizerische Reformationsgeschichte is gevestigd. Onder leiding van prof. dr. Peter Opitz wordt hier onderzoek gedaan naar de geschriften van Zwingli en Bullinger. Prof. Opitz is blij met alle belangstelling die er is voor Zwingli. Hij schreef ook een boekje over de reformator. Er staan niet zo veel foto's in als in het werk van ds. Sigrist, maar toch is het ook bedoeld voor het bredere publiek. „Er heersen veel vooroordelen over Zwingli. Die wil ik in dit

boekje ontkrachten”, aldus prof. Opitz. Een uitgebreidere biografie komt later wel, als prof. Opitz geen werkzaamheden als decaan meer hoeft te verrichten.

Positieve aandacht voor Zwingli is er ook in de Zwinglifilm, die al enkele honderduizenden bezoekers naar de bioscoop heeft getrokken. Prof. Opitz vindt de film een goed initiatief. „Als je vanavond nog niets te doen hebt, moet je hem zeker gaan kijken”, aldus de hoogleraar. Maar of dat positieve beeld ook helemaal correct is? Daarbij plaatst prof. Opitz zelf ook een kanttekening: de historische context is weliswaar goed weergegeven, maar het theologisch gedachtegoed van Zwingli komt er slecht van af. „Ja, eigenlijk hebben de filmmakers daaraan überhaupt geen aandacht besteed.”

Het is donker als prof. Opitz naar huis gaat. Hoewel het in een stad eigenlijk nooit echt donker is. De klokken van de Grossmünster luiden vanavond nog één keer. Op de plek waar Zwingli zijn boodschap liet horen, zijn vandaag nog andere boodschappers aan het werk. Om Zürich te blijven herinneren aan de vaak onbekende man wiens naam in de stad alom bekend is.

Stad van de Zwitserse Reformatie

Het Zwingli-jaar 1519 wordt vooral herdacht in Zürich, de stad waar Huldrych Zwingli twaalf jaar heeft gepreekt. In de stad aan de Limmat worden het hele jaar door activiteiten georganiseerd om dit jubileum te gedenken, variërend van tentoonstellingen en lezingen tot stadswandelingen onder leiding van een gids. Meer informatie hierover is te verkrijgen via zuerich.com. Zürich is gelegen in het noorden van Zwitserland, op zo'n 800 kilometer van Utrecht. Met bijna 400.000 inwoners is het de grootste stad van Zwitserland. Vanuit Nederland is Zürich goed te bereiken; vanaf Schiphol vliegt de luchtvaartmaatschappij Swiss dagelijks vier keer naar Zürich. Meer informatie en reserveren via swiss.com.

Vanuit Zürich zijn andere steden en dorpen in Zwitserland goed te bereiken met het openbaar vervoer. De verschillende verbindingen in Zwitserland sluiten goed op elkaar aan en treinen en bussen rijden in het algemeen zeer op tijd.

Vanuit Zürich duurt een treinreis naar Basel ruim vijftig minuten, naar Genève een kleine drie uur. Kappel am Albis is per trein en bus met ruim vijf kwartier te bereiken. Informatie over de ov-voordeelpassen van het SwissTravel System: MySwitzerland.com/treinreizen.

Voor meer algemene informatie over (toeristisch) Zwitserland kan contact worden opgenomen via MySwitzerland.com of telefonisch: 00800 100 200 30.

Meditatie

Gerechtigheid

■ Huldrych Zwingli

„Doch de wet is niet uit het geloof, maar de mens die deze dingen doet, zal door dezelve leven.”

Galaten 3:12

Naar de maatstaf van de Goddelijke gerechtigheid zijn we allemaal schelmen. En omdat onze schurkenstreken alleen bij God bekend zijn, oordeelt alleen God over deze. Of God schenkt ons de Goddelijke gerechtigheid door Zijn Zoon, als we vast geloven dat Christus uit erbarmen voor ons gestorven is en voor ons heeft betaald.

Naar de maatstaf van de menselijke gerechtigheid worden we vaak als rechtschapen beoordeeld, hoewel we naar het oordeel van God echte schurken zijn. Wie in het licht van de menselijke gerechtigheid iets aan zijn schurk-zijn voor God toevoegt, zodat hij ook een openbare zondaar wordt, die komt met de overheid of met de rechter in aanraking voor veroordeling.

Zie, deze menselijke gerechtigheid noem ik dan ook een armzalige, zeer gebrekkige gerechtigheid, omdat iemand zonder meer door de mensen als rechtvaardig beschouwd kan worden, terwijl hij voor God toch niet rechtvaardig is. Want niemand is rechtvaardig voor God. Let er in dit verband ook terloops op wat het voor een gerechtigheid moet zijn, die zich met monnikspijnen, religieuze symbolen en gewaden aan de mensen presenteert. Dan ontdek je dat het niets anders is dan schijnheiligheid. Want het is onmogelijk dat een mens innerlijk naar de Goddelijke gerechtigheid rechtvaardig, zuiver en integer is. Als iemand zich dan ondanks alle onmacht, boosheid en gebrokenheid met een uiterlijke schijn

Naar het oordeel van God zijn we allemaal echte schurken

voor rechtvaardig wil verkopen, moet hij een grote schurk voor God zijn. Daarom zegt Christus met recht: „Zij hebben hun loon al ontvangen” (Matth. 6:5). Want de mens oordeelt op basis van wat hij ziet, en beoordeelt de anderen op basis van de uiterlijke schijn. Als het er vanbuiten goed uitziet, worden ze ook als goed beoordeeld en incasseren ze hun loon –waarvoor ze werken– alhier. Indien velen deze huichelarij nog niet herkennen, dan moeten we echt medelijden met ze hebben, omdat ze de algemene verdorvenheid nog niet herkennen. Het heeft ook geen zin om te zeggen: „We dragen de monnikspijnen om voor onze zonden boete te doen.” Waarom niet? Zouden ze daadwerkelijk boete doen, dan zouden ze dit doen in hun hart en met een ootmoedige geest en de boete niet met uiterlijk vertoon voorspiegelen aan de mensen. Samenvattend: alles is huichelarij dat zich mooi voor wil doen aan de mensen. Dit valt ook niet onder de menselijke gerechtigheid. Het is eenvoudigweg bedrog en zonde.

Hoewel de menselijke gerechtigheid het niet waard is om gerechtigheid genoemd te worden als men haar aan de Goddelijke gerechtigheid spiegelt, heeft God toch aan ons geboden om aan haar te voldoen. Dit met het oog op onze ongehoorzaamheid, waarvan Hij wist dat die volgen zou. Een voorbeeld: wie zijn zoon bij de schoolmeester aflevert, zegt: „Onderwijs hem dit en dat, sla de jongen en bespaar hem niets!” Hier bedoelt de vader niet dat de jongen geslagen moet worden als hij goed leert. Maar de vader kent de aard van de jongen, dat hij niet zijn best zal doen. Dan moet hij gestraft worden. Op dezelfde wijze verlangt de hemelse Vader van ons om zonder begeerte naar de bezittingen van een ander te zijn, en al onze begeerte op Hem te richten.